

- Balla Zsófia: Nőirodalom, mi az? Magyar Lettre Internationale 1997. Tavasz. (<http://epa.oszk.hu/00000/00012/00008/14balla.htm>)
- Bauer, Karin: Zur Objektwerdung der Frau in Herta Müllers „Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt“. Seminar 32/2, 1996.
- Bordo, Susan: Feminizmus, posztmodernizmus és genderszkepticizmus ieas.unideb.hu/index.php?p=487
- Haines, Brigid (szerk): Herta Müller. University of Wales Press, Cardiff, 1998.
- Holden, Kate: Formations of Discipline and Manliness: culture, politics and 1930s women's writing. Journal of Gender Studies. 1992/2. ieas.unideb.hu/index.php?p=487
- Köhnen, Ralph: Terror und Spiel. Der autofiktionale Impuls in früheren Texten Herta Müllers. In: Arnold Ludwig Heinz: Text und Kritik. Zeitschrift für Literatur. Themenheft Herta Müller. 155/7. 2002.
- Magyari-Vincze Enikő: A patriarkális rend – alulról és felülről. A nőiség alanyi pozíciói és megélt tapasztalatai Romániában. Korunk, 2004. 4.
- Lyn, Marven: Body and Narrative in Contemporary German Literature: Herta Müller, Libuse Moníková, Kerstin Hensel. Oxford University Press, Oxford–New York, 2005.
- Moi, Toril: Feminista irodalomkritika. Ann Jefferson – David Robey (szerk.): Bevezetés a modern irodalomelméletbe. Osiris, Bp., 1995.
- Overath, Angelika: Emblematische Not. Die Reporterin Herta Müller. In: Arnold, Heinz Ludwig (herg.): Text und Kritik. Zeitschrift für Literatur. Themenheft Herta Müller. 7. (2002), H. 155, S. 85–95.
- Selyem Zsuzsa: Kívül-belül. Női testpoétikák a Szomjas oázis előtt és benne. Korunk 2008. 5.
- Wertheimer, Jürgen: Im Papierhaus wohnt die Stellungnahme. Zu Herta Müllers Bild-Text-Collagen. In: Heinz Ludwig Arnold (herg.): Text und Kritik. Zeitschrift für Literatur. Themenheft Herta Müller. 155/7. 2002, S. 80–85.
- Zsadányi Edit: Az önértelmezés alakzatai a kortárs írónők műveiben. http://irodalom.elte.hu/vil-lanyspenot/index.php/2002:_Az_%C3%B6n%C3%A9rtelmez%C3%A9s_alakzatai_kort%C3%A1rs_%C3%ADr%C3%B3n%C5%91k_m%C5%B1veiben

AZ ERDÉLYI GYERMEKIRODALOM UTÓBBI ÉVTIZEDE

■ Gyakran olvasok gyermekirodalmi fórumokon arról, hogy Magyarország 10-15 éves lemaradásban van a nemzetközi gyermekkönyvpiachoz képest. Már közhelynek számít a gyermekirodalom ügyéért elkötelezett szakmabeliek körében, hogy nemcsak a magyar gyermekkönyvpiacot marasztalják el a külföldi fejlett gyermekkönyvpiacok gyakorlatához képest (a megjelenő értékes gyermekirodalmi alkotások mellett nagy a ponyvaszerű, giccses illusztrációkkal kísért gyermekkönyvek száma), hanem sajnálkozva veszik tudomásul gyermekirodalmunk elméleti alapjainak a kidolgozatlanságát, egy magyar gyermekirodalom minden korszakát felölelő, a határon kívüli gyermekirodalomra is kiterjedő egységes szemléletű enciklopédikus mű hiányát.¹ 2000-ben Adamikné Jászó Anna így kezdte a magyar gyermekirodalom oktatásával kapcsolatos előadását: „Nincs még egy ország

a földkerekségen, amely oly keveset törődne a gyermekirodalommal, mint hazánk.”² Lesújtó vélemény. És valószínűleg nem alaptalan olyan szakember szájából, aki jól ismeri a külföldi gyermekirodalom helyzetét.

Az erdélyi gyermekirodalom utóbbi tíz évének bemutatására vállalkozva nem hagyható ki Végh Balázs Béla a hazai gyermekirodalom korábbi évtizedeit tárgyaló két tanulmányának³ áttekintése. Tanulmányaiban a szerző korszerű irodalomelméleti, recepcióesztétikai szempontokat figyelembe véve igen részletes műelemzések által, a gyermekirodalom fejlődését befolyásoló intézmények számbavételével állapítja meg, hogy az erdélyi gyermekirodalmi alkotások az utóbbi évtizedekben mind az irodalmi produkció, mind a recepció felől lényegesen átértékelődtek. Elemzésének történeti szempontjai az *előzmények* feltárásában, a jelenlegi

Részlet egy hosszabb tanulmányból

helyzet diktatúra korabeli gyermekirodalomhoz való viszonyításában érhető tetten: „a magyar gyermekirodalmi kánon értékeiben, intézményeiben, befogadói közösségében és a történetiséghez való viszonyában egyaránt megváltozott az utóbbi két évtizedben: *megszabadult korábbi kötöttségeitől* [kiemelés tőlem], minden tekintetben korszerűbb, komplexebb irodalmi alkotásokat eredményezett.”⁴

Alaposan kidolgozott, a tudományosság szempontjából helytálló, korszerű elméleti rendszer hiányában, a tanulmány címében jelölt vizsgálódásra vállalkozva, elméleti szempontból számottevő kérdés tisztázni, hogy egy kultúra gyermekirodalmának jelenlegi helyzetét mihez viszonyítjuk. Hazai vagy külföldi kontextusban vizsgáljuk az erdélyi gyermekirodalom jelenlegi helyzetét? Diakronikus vagy szinkronikus elv szerint végezzük vizsgálatainkat? Annak ellenére, hogy a történeti szempont elvileg ma már anakronisztikussá vált, hiszen a szubjektivitás csapdáját rejti magában, egy nemzet vagy régió irodalmának önmagában való elemzésekor nem tekinthetünk el a történeti szempontoktól. A korszerű gyermekirodalmi elemzések tudományos rangjának való megfelelés megköveteli a gyermekirodalommal foglalkozó szakmától, hogy az összehasonlítás alapjául azok a nyugat-európai gyermekirodalmi intézmények, külföldi gyermekirodalmak szolgájanak, amelyek évtizedes tapasztalattal rendelkeznek a gyermekirodalmi kutatások (összehasonlító gyermekirodalmi elemzések) terén (lásd német és angol-szász gyermekirodalmi szakmunkák), jól kidolgozott elméleti rendszerük van, gazdag történetük, és a gyermekirodalom igazi műhelyeiként tartják számon őket.

Természetesen kimutathatók a kortárs erdélyi gyermekirodalomban is fejlődési tendenciák. Éppen ezért egyre sürgetőbb elméleti kérdés lenne az erdélyi gyermekirodalom helyének meghatározása az egységes magyar és nemzetközi gyermekirodalom rendszerében. Hiszek abban, hogy a gyermek bizonyosságokból és bizonytalanságokból álló világában nem

különülnek el a régi és új, magyar (sőt erdélyi magyar) írófantáziából létrejött alkotások és máshol írt, kiadott könyvek. A hatás felől is vizsgálható tehát a gyermekirodalom: mint gyermekek mindenkori olvasmánya. Tény, hogy egyre nagyobbak lesznek a különbségek egy-egy a magyar nyelvű kultúrát tekintve anyagilag támogatott és jól képzett szakemberekkel működő gyermekkönyvkiadás/iskola és egy anyagi nehézségekkel küzdő, állami támogatásban szűkölködő könyvkiadás között.⁵

A megjelenő hazai gyermekkönyveket szemlélve megállapítható, hogy vannak a romániai magyar gyermekirodalomban is számottevő kitérések, elismerések. Úgy tűnik, sikerül néhány szerzőnek, akik a felnőtt irodalomban is kivívták presztízsüket, olyan gyermekversköteteket megjelentetniük, melyek a magyar gyermekköltészetben már kortársként is klasszikussá váltak. Hogy csak egy példát említsék: Kovács András Ferenc 2007-ben megjelent kilencedik gyermekverskötetete elnyerte az IBBY (International Board on Books for Young People, Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsa) Magyar Szekciójának legrangosabb díját, az Év Gyermekkönyve elismerést.

Tanulmányomban nem vállalkozom a kortárs erdélyi gyermekkönyvek részletes elemzésére, értékelésére, gyermekirodalmi kánonunkban történő elhelyezésére, csupán azokról a tendenciákról kívánok szólni, melyek leginkább jellemzik az utóbbi évek erdélyi gyermekirodalmát, számba véve a gyermekirodalom életjelenségeit: könyvkiadás, gyermeksjajtó, kritika, illusztráció stb. Ezek közül is leginkább a könyvkiadást.

Az előbb említett két Végh Balázs Béla-tanulmányon kívül, egyéb kiindulási alapul szolgáló alpmű nem lévén, Kiss Judit elméleti munkájában találtam olyan szempontrendszert, mely korszerűségében és teljességében irányelvként szolgálhat az erdélyi gyermekirodalom helyzetének feltérképezésében.

Egy kultúra gyermekirodalmának a fejlettségét több tényező befolyásolja.⁶

1. *A gyermeki identitás felismerésének fokozatai.* Az utóbbi évtizedek erdélyi gyermekkönyveiben érvényesülő *gyermekkép* mentes a korábbi ideológiáktól. Olyan gyermekszempontot érvényesítenek a szerzők, amely a maga értékeiben, méltóságában tekint a gyermekolvasóra. Nyoma sincs annak az ideologikusságnak, gügyögésnek vagy didaxisnak, melyet a hetvenes-nyolcvanas évek gyermekversköteteteiben vagy a korábbiakban érzékelhettünk, és amelyek a kortárs gyermekirodalmat időszerűtlennek minősítenék. Felszabadult valóban ez a gyermekirodalom mindenféle kötöttségtől.⁷ Új témák, problémák jelennek meg (lásd a válás, felnőtté válás párkapcsolata, gyermektartás kérdése Fekete Vince *A piros autó lábnyomai a hóban*, a kétnyelvűség problematikája Zágoni Balázs *Barni könyvében* stb.).

2. *Olyan szerzők hangjának felerősödése, akik a különböző irányvonalaktól elhatárolják magukat, és pedagógiai, szakmai vagy személyes okokból teremtenek irodalmat a gyermekeknek.* Ha megvizsgáljuk azokat a szerzőket, akik ma Erdélyben a gyermekeknek írnak, akkor megállapíthatjuk, hogy nagy részük a kortárs kolozsvári, marosvásárhelyi, csíkszeredai irodalmi élet ismert írója, költője (Kányádi Sándor, Berszán István, Egyed Emese, Orbán János Dénes, Markó Béla, Kovács András Ferenc, Fekete Vince, Visky András stb.), akiket a *Helikon*, *Korunk*, *Látó* és *Székelyföld* irodalmi, illetve kulturális folyóiratokból jól ismer az erdélyi közönség, illetve olyan szerzőket is találunk, akik a gyermekeknek szánt verseikkel vagy meséikkel rendszeresen jelen vannak Erdély legszínvonalasabb, legolvasottabb gyermekfolyóiratában, a kolozsvári *Napsugárban*, illetve a kisebbeknek szánt *Szivárványban*, valamint a sepsiszentgyörgyi, ugyancsak a minőséget képviselő *Cimbora* című gyermeklapban (az előbbieken kívül Cseh Katalin, Zágoni Balázs, Páll Lajos stb.). Mindannyiukra érvényes a nemzeti gyermekirodalom fejlődésének fent említett szempontja, vagyis olyan erdélyi szerzők-

ról van szó, akik *szakmai* vagy *személyes okokból* teremtenek gyermekirodalmat a gyermekeknek.

Erdélyben viszonylag kevés olyan *fiatal* író, költő van, aki a gyermekeknek ír. Ez talán azzal magyarázható, hogy általában gyermekeknek azok a presztízis-költők, -írók írnak, akiket megérint a szülővé válás élménye, gyakorlott szülőként erős hatást gyakorol rájuk saját gyerekük megszületése, felnövekedése, és arra készíti őket, hogy a gyermekkor által való megihletettség szót kapjon a saját irodalmi munkásságukban, vagyis kipróbálják a gyermekműfajokat is. Közülük sokan pályafutásuk derekán kezdenek el foglalkozni gyermekirodalommal, és egyszer kipróbálva a gyermekműfajt, örökre elkötelezik magukat a gyermekirodalomnak. Ez a sajátos helyzet már Nemes Nagy Ágnes korában sajátos lendületet adott az igazi magyar nyelvű gyermeklíra megszületésének. A kortárs erdélyi gyermekköltészet ma is kivételes helyzetben van, hiszen – műveik és presztízisük alapján egyaránt – olyan alkotók jelentik benne a mércét, akik „országunk neves, sőt olykor legjobb költői közé tartoznak (presztízisérték!), akik hírnevüket nem a gyermekirodalomban szerezték, hanem az ún. nagyirodalomból léptek át folyamatosan a gyermekköltészet területére”.⁸

Ami a generációk szerinti felosztást illeti, általánosságban három nemzedéket lehet elkülöníteni az erdélyi gyermekirodalom képviselői között: az első csoportba tartozik az az írónemzedék, amelyik gyermekírói pályafutását még az ötvenes, hatvanas években elkezdte, verseiken, meséiken generációk nőttek fel (pl. Kányádi Sándor, Fodor Sándor, a nemrég elhunyt Lászlóffy Aladár stb.), a középgeneráció képviselői, akik első gyermekverseiket a hetvenes, nyolcvanas években publikálták (így például Egyed Emese, Cseh Katalin, Markó Béla, Ferencz István, Kovács András Ferenc), valamint egy fiatalabb nemzedék tagjai, akik gyermekeknek szánt első műveiket a kilencvenes évek végén, az ezredforduló első éveiben hozták nyilvánosságra (Fekete Vince,

Zágoni Balázs, Berszán István, Orbán János Dénes stb.). Az előbbi két generáció képviseli a kortárs erdélyi gyermekirodalom klasszikus vonulatát, utóbbiak műveire pedig inkább jellemző a formai, tartalmi újítás.

3. *Azoknak a befolyást, számottevő hatást gyakorló klasszikusoknak a száma/jelenléte egy adott irodalomban, akik átlépték a nyelvi, nemzeti határokat.* Ha olyan kortárs klasszikus költőkre gondolunk, akiknek sikerült a magyar nemzeti gyermekirodalomban maradandót alkotniuk, kánonképző funkciót betölteniük (hatást gyakorolva a kortársakra), és nemcsak a magyar lírát, de az egyetemes gyermekirodalmat is gazdagították), átlépve ezzel a nyelvi és nemzeti határokat, akkor két nevet kell megemlítenem: Kányádi Sándor költőt, akinek, ha nem is gyermekverskötetét, de verseskötetét svéd nyelvre is lefordították, illetve Kovács András Ferenc költőt, kinek szövegei ugyancsak több nyelven megjelentek. Kovács András Ferenc gyermekköltészete kitűnő példa arra, hogy a klasszikus erdélyi gyermekköltészet hagyományából építkezve hogyan lehet továbbfejleszteni, egyetemes szintre emelni, aktuálissá formálni, a mai olvasók számára is hozzáférhetővé tenni a sajátos erdélyi tájakkal, ízes nyelvvel és gondolkodással megtűzdelt költészetet. E két szerző gyermekversei a *Friss tinta!* című kortárs gyermekversantológiába is bekerültek.

Említésre méltó ilyen összefüggésben a Koinónia Kiadó azon célkitűzése, mely a kortárs irodalom több nyelvre való lefordításában érhető tetten. Ennek köszönhetően évek óta jelennek meg erdélyi gyermekkönyvek román, illetve más nyelveken is (pl. Visky András *Betlehem éjszaka / A night in Betlehem* című könyve). A műfordítói tevékenység ilyenemű támogatása népszerűsíti, terjeszti a kortárs magyar gyermekkönyveket a román könyvpiacra, ez pedig a hazai gyermekirodalom fejlődésének fontos fokmérője.

Itt kell említenem még egy igen fontos tényezőt, mely nagyban hozzájárul ahhoz, hogy erdélyi költők, írók gyermek-

könyvei az összmagyar gyermekirodalom körforgásába is bekerüljenek. Ennek eszköze pedig nem más, mint az erdélyi szerzők gyermekkönyveinek magyarországi vagy külföldi kiadók általi megjelenítése (erre szép számmal találunk friss példát is, pl. Kányádi *Zümmögője*, mely a Holnap Kiadó gondozásában jelent meg, Kovács András Ferenc *Hajnali csillag peremén* című kötete és Cseh Katalin *Sárkánykórus* című gyermekverskötetete, melyeket a Magvető, illetve a Móra kiadó adott ki), illetve kiváló magyarországi vagy külföldi, a szakmában nemzetközileg is elismert képzőművészek általi illusztráltatása. (Például Kányádi *Kecskeséskék, A kíváncsi hold* című könyvei Szegedi Katalin illusztrációival jelentek meg, Cseh Katalin *Sárkánykórus* című gyermekverskötetete pedig Kállai Nagy Krisztina gyönyörű illusztrációival készült). Ezen kívül olykor találunk olyan erdélyi kiadók gondozásában megjelent gyermekkönyveket is, melyek erdélyi szerzők műveinek külföldi képzőművészek általi illusztrációjára mutatnak példát (itt különösen a Koinónia Könyvkiadó kötetei jönnek számításba).

A magyarországi neves gyermekkönyvkiadók és világhírű magyar illusztrátorok „kiemelhetik”, „felerősíthetik” egy-egy erdélyi gyermekkönyv sikerét, népszerűségét a magyar gyermekkönyvpiacra. Ennek fordítottjára is akad példa, amikor egy erdélyi kiadó (Koinónia) adja ki Jász Attila gyermekverskötetét, az *Angyalfogót*, egy Magyarországon már igen ismert illusztrátor, Kun Fruzsina rajzaival. Természetesen ahhoz, hogy fejlett gyermekirodalomról beszéljünk, a fent említett esetek számának nemcsak egy-két példaértékű műre kellene szorítkoznia, hanem nagyságrendben kellene befolyásolnia a magyar gyermekirodalom prospektív jellegét.

4. *Új műfajok, alakzatok és formanyelvek létrejötte, illetve a hagyományos formák változásai.* Amikor Végh Balázs Béla az 1990 utáni erdélyi gyermekirodalom áttekintésére vállalkozik,⁹ már mindjárt a tanulmánya elején leszögezi, hogy

„csak akkor beszélhetünk az erdélyi gyermekirodalom modernségének kiteljesedéséről, ha a tartalmi és szemléletbeli változások formaiakkal járnak együtt.” A gyermekirodalom tartalmi és műfaji újítására tesz kísérletet Orbán János Dénes a *Búbocska* című meseregényében (2006), melyben az ún. ördögregény műfaját honosítja meg a gyermekirodalom számára. Műfaji meghatározása szerint „pikareszk és varázsmese motívumaiból szőtt posztmodern világszemléletű meseregény”.¹⁰ Az utóbbi évtizedek erdélyi gyermekirodalmát számba véve elmondhatjuk, hogy több olyan gyermekirodalmi alkotás is megjelent, melyben ezek az abszurd és groteszk elemek, akárcsak a posztmodern irodalom más sajátos megnyilvánulási formái (intertextualitás, ironia, paródia, példázatosság stb.), egyre gyakoribbá válnak (lásd Berszán István *A válogatott útibatyu*, valamint *Bundafüles Subanagy* című meseregényei). Tematikai, tartalmi újítást jelent Fekete Vince nemrég megjelent verseskötete (*Piros autó lábnymoi a hóban*), mely előző kötetéhez képest (*Csigabánat*) teljesen új témákkal (a felnőtt világ, és különböző, a gyerekektől általában idegennek gondolt élethelyzetek megelevenítésével) jelentkezik, ugyanakkor nyelvi, a nyelvhasználat és mondatszerkesztés révén is újat hoz a kortárs erdélyi gyermekirodalomba. Ehhez hasonló tartalmi és formai újítással találkozunk Zágoni Balázs meseregényeiben, melyben egy bensőséges, ugyanakkor nagyon modern apa-fiú kapcsolat bontakozik ki (amelybe belefér az apai mindentudóság megkérdőjelezése és az apa részéről egy kis biztató lökdösés is)¹¹ újszerű ábrázolásmóddal, egyszerű prózanyelven. Az első pontban említett új témák, új szemlélet mellett meg kell említeni a *műfaj*beli és műfajon belüli változatosságot is az erdélyi kortárs gyermekirodalomban. Ide kívánczik mindenekelőtt Kovács András Ferenc formaújító gyermeklírája (lásd a japán költészetből ismert haiku műfaját a gyermekirodalomban is meghonosító kísérleteket a szerző *Vásárhelyi vásár*, illetve a *Víg toportyán*

című köteteiben). Természetesen ez utóbbi nemcsak műfajbeli, hanem formai megújítást is jelent, mint ahogy Fekete Vince előbb említett kötete sem csak tartalmi, hanem a hagyományos erdélyi (rímes, ritmusos) gyermeklírától eltávolodó szabad versnek köszönhetően formai újítással is gazdagítja gyermekköltészetünket.

A tanulmány elején megemlített több szempontú értékelési rendszer általam kihagyott kérdéseit (a szóbeli hagyománytól, folklórtól való passzív függőségen túlmutató fejlődésvonal, autoritárius befolyásoktól való függőség/függetlenség, másodlagos irodalom mennyisége, végül a gyermekirodalom intézményes keretek között történő fejlődése: könyvtárak, kiadók, könyvesboltok, gyermekfolyóiratok, kritikák, konferenciák stb.) részletes elemzését már elvégezte Végh Balázs Béla *Az erdélyi magyar gyermekirodalom vizsgálata. (1990–2001)* című tanulmányában,¹² ezért bemutatásukra most nem térek ki. Azóta ugyanis, az utóbbi években fejlődésüket illetően nagyon lassú változás figyelhető meg (gondolok itt a könyvtárak, könyvesboltok, recenziók és kritikák megjelenésére, konferenciák szervezésére stb.). Azóta alig néhány gyerekkönyv-recenzió jelent meg hazai folyóiratokban¹³. Gyermekirodalmi tanulmányokat egy-egy irodalmi vagy kulturális folyóirat tematikus számában olvashatunk.¹⁴ Ha ezek a gyermekirodalommal foglalkozó munkák csak egy-két tanulmány, kritika vagy recenzió erejéig terjednek is ki, érdemes megemlíteni két igen figyelemre méltó könyvet, mely az utóbbi tíz év témában megjelent szakkönyvei között igen fontos helyet képvisel. Az egyik Kiss Judit *Bevezetés a gyermekirodalomba* című főiskolai tankönyve, mely az Erdélyi Tankönyvtanácsnak köszönhetően látott napvilágot 2000-ben. A másik Végh Balázs Béla *A gyermekirodalom változatai* címmel megjelent tanulmánykötete,¹⁵ melyben korábban megírt, különböző folyóiratokban publikált tanulmányait (lásd Markó-tanulmány¹⁶, Kis magyar delfinológia¹⁷ stb.) olvashatjuk egy helyen, betekintést nyerve általuk a hazai gyermekirodalom egykori és jelenlegi helyzetébe.

5. *Az elsődleges irodalom mennyisége, milyensége, a gyermekkönyvek évenkénti „termése” és főként színvonala.* Kilenc jelentős erdélyi kiadó (Koinónia, Pallas-Akadémia, Ábel, Erdélyi Híradó, Mentor, Kriterion, Bookart, Polis, Hargita) gondozásában megjelent gyermekkönyvek száma az utóbbi tíz évben eléri a százat. Ez év szerinti lebontásban összesen évi 8–10 gyermekkönyv kiadását jelenti, és ez a szám 2001-től mondhatni állandó (2000 előtt alig 2–3 minőségi gyermekkönyv jelent meg Erdélyben!). Ezekből legtöbb a Koinónia és a Pallas-Akadémia Könyvkiadó gondozásában, a Mentor Kiadó csak 2004-től kapcsolódott be a gyermekkönyvek kiadásába évi 2–3 könyv megjelentetésével. A többi kiadó (Erdélyi Híradó, Hargita, Ábel, Bookart) csak ritkán ad ki gyermekkönyveket. Érdekességként megemlíthető a Bookart kiadó megjelenése a gyermekkönyvpiacra, 2008-ban adott ki először gyermekkönyvet, egyszerre három (mindhárom Markó Béla verskötete).

Az említett száz gyermekkönyv között vannak románra és angolra fordított könyvek, illetve újrakiadások is (Páskándi Géza, Fodor Sándor, Hervay Gizella és mások munkái). Műfaj szerint arányosnak mondható a vers és próza eloszlása. Ha csak a 2008-as könyveket vesszük alapul, a 21 könyvből 9 gyermekverskötet, 10 gyermekpróza, 1 színjáték és 1 képeskönyv. Ha viszont tíz év távlatából tekintünk a témára, akkor a gyermekköltészet változatossága és gazdagsága tűnik hangsúlyosabbnak.

A vizsgált időszak (utolsó tíz év) leg sikeresebb éve ilyen szempontból 2008-as, amikor, amint már említettem, 21 gyermekkönyv jelent meg az erdélyi könyvpiacra, ezek közül négy a kolozsvári Koinónia Kiadónál, nyolc a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadónál (4 a Nagyapó mesefája sorozat, 3 a Mesevonalat sorozat köteteként és 1 különálló könyvként), két könyv a Mentornál, három gyermekverskötet a csíkszeredai Bookart Kiadónál, illetve 1–1 a kolozsvári Erdélyi Híradó, Kriterion és a sepsiszentgyörgyi Ábel Kiadó gondozásában.

Eddig a gyermekábrázolás, műfajiság, szerzők, kiadók, művek felől közelítettem meg az erdélyi gyermekirodalom jelenlegi helyzetét. Kiegészíteném a nemzeti gyermekirodalmak fejlettségét vizsgáló fenti szempontrendszert egy utolsó, általam igen fontosnak vélt szemponttal, és pedíg az illusztráció kérdésével.

Ami az erdélyi gyermekkönyvek illusztrátortáborát illeti, két iskolát lehet elkülöníteni. Első csoportba tartoznak azok a klasszikusok, akik az idősebb generációt képviselik. Fiatal nemzedékek sora nőtt fel rajzaikon. Szívesen emlékszem én is azokra a képekre, melyeket régi tankönyveimben vagy a Ion Creangă Kiadó gyerekkönyveiben még gyermekkoromban nézegettem. Ebbe a táborba tartozik Unipan Helga (*Sün Samu ajándéka*), valamint Deák Ferenc, az egykori Kriterion Könyvkiadó grafikusa (Kovács András Ferenc *Vásárhelyi vásár* című kötetének illusztrációival elnyerte a *Szép Magyar Könyv 2003* díjat), aki színes, humoros, a gyermekek lelkéhez közelítő rajzaival vált kedvelté a *Napsugár* című gyermekújság hasábjain.

A második csoportba tartoznak azok a fiatal képzőművészek, akik az utóbbi években törtek be a könyvillusztrációs szakmába. Itt kell megemlítenem Csillag Istvánt (Orbán János Dénes: *Búbocska*, illetve a Pallas-Akadémia Könyvkiadó Mesevonalat sorozata), a marosvásárhelyi Căbuz Annamária fiatal festőművészt (a Mentor kiadó kiadványai: Wass Albert, Áprily, Páskándi könyvei), Szabó Zelmira (*Bundafüles Subanagy*), Bárti László (*Aranylevél – Szép magyar könyv 2000*), Reményi Schmal Róza (*Barni könyve*), Mezey Ildikó (*Piros autó lányomai a hóban*), valamennyien a *Napsugár* folyóirat munkatársai.

Az erdélyi magyar gyermekirodalom utolsó évtizedének átfogó feltérképezését, úgy gondolom, legcélszerűbb a gyermekkönyvkiadás bemutatása mentén folytatni. Ez lehetőséget adna a könyvek nemcsak mennyiségi, hanem minőségi elemzésére is. Tanulmányom következő részében sorra veszem a különböző erdélyi

lyi kiadóknak utóbbi tíz évben kiadott gyermekkönyveit.

Erdélyi gyermekkönyvek

■ Míg Magyarországon közel tíz olyan kiadó működik, amely kizárólagosan csak gyermekkönyvek kiadására koncentrálnak, illetve legfőbb céljának tartja a színvonalas gyermekkönyvek megjelentetését (lásd Móra, Pagony, Csimota, Naphegy, Cerkabella, Vivandra stb.), addig Erdélyben a színvonalat képviselő kiadók száma összesen alig haladja meg ezt a számot, és köztük alig fele vállalja fel a minőségi gyermekkönyvek kiadását, terjesztését. A kilencvenes évekig még működött a Ion Creangă gyermek- és ifjúsági kiadó, mely lehetőséget adott a korabeli gyermekíróknak, költőknek a publikálásra, mintegy ösztönzőleg hatva a gyermekirodalmi művek keletkezésére. Ma ehhez hasonló kiadó, mely kizárólagosan csak gyermekkönyvek kiadásával foglalkozik, Erdélyben nem működik. Természetesen a mennyiség nem jelent minőséget, és a sajátos helyzet a támogatási rendszerrel illetve a piac jellemzőiből is származik.

A mostani helyzet azt mutatja, hogy egyes neves erdélyi kiadók a felnőtteknek szánt irodalom mellett felvállalják a gyermekkönyvek kiadását is, amely évente körülbelül 10-15 gyermekkönyvet jelent. E kiadók nagy része (Koinónia, Erdélyi Híradó, Polis) Kolozsváron működik, egy (Mentor) Marosvásárhelyen, három Csíkszeredában és egy Sepsiszentgyörgyön. Ebből a pár adatból kitűnik, hogy Kolozsvár nemcsak az erdélyi magyar irodalom és művelődés központja, hanem évtizedek óta az erdélyi gyermekirodalom szellemi és gyakorlati műhelye is. Egyrészt, mert az évente megjelenő gyermekkönyvek nagy része kolozsvári kiadók műhelyében lát napvilágot, és olyan szerzők tollából, akik a kolozsvári irodalmi, kulturális élet jeles képviselői (és sokan a BBTE bölcsészkarának végzettjei); másrészt a kortárs erdélyi gyermekirodalom szerzőinek a kolozsvári *Napsugár* és *Szivárvány*, az erdélyi gyermeklapok legér-

tékesebb gyermekfolyóiratai biztosítanak közlési lehetőséget. Így van ez évek óta. (Lásd Fodor Sándor *Csipikéje* vagy a kortársak közül Zágoni Balázs *Barni könyve*, melyekkel az erdélyi gyermekolvasók már a megjelenésük előtt megismerkedhettek a fent említett lapok folytatásos közlése révén.) Említésre méltóak hasonlóképpen a *Korunk* és a *Helikon*, a *Látó* és a *Székelyföld* folyóiratok, melyek az erdélyi irodalmi élet fórumait képezik, és felkarolják a gyermekirodalom ügyét is. A gyermekirodalom helyzete szempontjából fontos tény, hogy ezek a folyóiratok a gyermekirodalmi kánon alakításának is fontos fórumai. Nem elhanyagolandó szempont az sem, hogy a romániai tanító- és óvóképzőkön kívül csak itt, a kolozsvári bölcsészkaron tanulnak a hallgatók gyermekirodalmat.

A legnépszerűbb sorozatok és legnagyobb minőséget képviselő gyermekkönyvek kiadói Erdélyben a Koinónia, a Mentor és a Pallas-Akadémia kiadók, amelyek évente több szép kivitelezésű, igényes, tartalmas gyermekkönyvvel ajándékozzák meg a magyar gyermekolvasókat.

Összegzőképpen elmondható, hogy a kortárs erdélyi gyermekirodalom akaratlanul még őriz valamit az „egység és különbözőség”, illetve „hagyomány és újítás” irodalomtörténeti, irodalomkritikai közhelyeszerű, dogmatikus irányelvekből. Az egység fogalmán azt a globalizációs folyamatnak köszönhető témavándorlást és stílusváltást értem, mely a kortárs erdélyi gyermekírában is tetten érhető, ezáltal integrálódik az egységes magyar gyermekirodalomba, illetve a világirodalmi körforgásba. Természetesen vannak különbségek a hazai és a magyarországi gyermekirodalmi kánonok között mind a fejlődési tendenciákban, mind a trendekben, tehát a különbözőség kérdése részéről pozitív értelemben értendő: olyan gyermekirodalmi alkotásokra gondolok, melyekben az erdélyi kulturális örökség, kulturális közeg, elsősorban az erdélyi táj elemei, de a székely nyelvhasználat is tetten érhető.

A folytonosság főleg a hagyományos értékekhez való ragaszkodásban, a műfaj- és stíluskövetésben mutatható ki a kortárs erdélyi magyar gyermekirodalomban. Tanulmányomban ugyanakkor érin-

tetem azokat az alkotásokat, próbálkozásokat is, melyekben az újítás különböző eszközeit lehet fellelni egy alaposabb elemzés során.

Makkai Kinga

■ JEGYZETEK

1. Lásd Lovász Andrea: Gyermek-irodalom (diskurzusváltozatok). Forrás 2000. 12; Komáromi Gabriella: Elfelejtett irodalom. Fejezetek a magyar gyermek-és ifjúsági próza történetéből: 1900-1944. Előszó. Móra Könyvkiadó, Bp., 1990.
2. Adamikné Jászó Anna: „Az idegen nyelvű gyermekirodalom helyzete a nyelvtanári képzésben”. Elhangzott 2000. április 20-án az ELTE BTK Idegen Nyelvi Lektorátusán tartott konferencián.
3. Végh Balázs Béla: Az erdélyi magyar gyermekirodalom vizsgálata (1990–2001). Korunk 2002. 10.
4. Végh Balázs Béla: Gyermekirodalom Erdélyben. Református Nevelés (megjelenés alatt).
5. Egyed Emese: Hercegek és mókák. Tiszatáj 2003. 2. 17.
6. Kiss Judit megállapítása szerint ezek a következők: „1. a gyermeki identitás felismerésének fokozatai; 2. a szóbeli hagyománytól, folklórtól, legendakincstől való passzív függőségen túlmutató fejlődés-vonal; 3. olyan szerzők hangjának felerősödése, akik a morális reformok stb. által kijelölt irányvonallaktól elhatárolják magukat, és pedagógiai, szakmai vagy személyes okokból teremtenek irodalmat a gyermekeknek; 4. az autoritárius befolyásoktól való függőség/függetlenség foka; 5. azoknak a befolyást, hatást gyakorló klasszikusoknak a száma egy adott nemzeti irodalomban, akik átlépték a nyelvi, nemzeti határokat; 6. új műfajok, alakzatok és formanyelvek létrejötte, illetve a hagyományos formák változásai; 7. a fordítástól való függőség mértéke, vagyis hogy mennyit, mikor és hogyan, illetőleg milyen nyelvekre fordítottak le az egyes nemzetek gyermekirodalmából; 8. az elsődleges irodalom mennyisége, minősége, a gyermekkönyvek évenkénti termése és főként színvonala; 9. a másodlagos irodalom minősége és mennyisége: a gyermekirodalmi kutatások, a kritika áradása; 10. a gyermekirodalom intézményes keretek között való fejlődése: könyvtárak, kiadók, könyvesboltok, könyvhetek, konferenciák, folyóiratok, szervezetek, kiállítások, gyűjtemények.” Bővebben lásd Kiss Judit: Bevezetés a gyermekirodalomba. Erdélyi Tankönyvtanács, Kvár, 2000. 33.
7. Végh Balázs Béla: Az erdélyi magyar gyermekirodalom vizsgálata. I. h.
8. Nemes Nagy Ágnes szavai. Elhangzott egy gyermekirodalmi konferencián.
9. Végh Balázs Béla Az erdélyi magyar... I. m.
10. Uo.
11. Lovász Andrea; Zágony Balázs: Barni Berlinben. Élet és Irodalom 2009. június 12.
12. Végh Balázs Béla: i. m.
13. Lásd például Körössy Erika: A kislány és a parázsló szemek. Székelyföld 2005. 1.; Lőrentz Éva-Noémi: Bundafüles bocskorának nyomain. Látó 2009. 7.
14. Lásd a Korunk 2002. októberi számát, melyet a szerkesztő teljes mértékben gyermekirodalmi tanulmányoknak szentelt.
15. Korunk – Komp-Press, Kvár, 2007.
16. A tanulmány a Korunk 2002. októberi számában jelent meg először.
17. A tanulmány a Látó 2004. júliusi számában jelent meg eredetileg.

